

NBK Badkapel Boeken, 10 mei 2025

Recensie van Marianne Vonkeman, *Ik mis Je terwijl Je bij me bent. Mystiek dagboek van een dominee* (2023)

Michael Elias

Een *mystiek dagboek* van een vrouw die Vonkeman heet – meteen al een tegenstelling – en op de 335 bladzijden van dit dikke dagboek zou ik er nog vele tegenkomen. Mystieke mensen staan erom bekend dat ze om het plat te zeggen een vat vol tegenstrijdigheden zijn - om het wat verhevener te zeggen *himmelhochjauchzend zum Tode betrübt*. Ze weten dat in God alle tegenstellingen opgeheven zijn.

Maar God, 'wat is dat eigenlijk?', lees ik. 'Geen idee – niet-weten is zijn naam en dat is dus wat Hij in mij bewerkt.' Elders staat: 'Het wordt steeds moeilijker om over God te praten. Ik hoop maar dat ik *'God spreek.'* En dat betekent dan niet dat ik spreek met God, maar dat mijn taal godsspraak is. De schrijfster worstelt met heiligheid, twijfel en banaliteit. Ze realiseert zich opeens: 'Feitelijk ben ik atheïst geworden. Zoveel lichter leef ik sinds ik op het punt ben gekomen waar God niet *bestaat*.' Ik moest denken aan wat Gerard Reve eens antwoordde op de vraag: 'Bestaat God?' 'Ach', zei de schrijver, 'daar heeft God toch helemaal geen behoefte aan, aan zoiets als *bestaan*.' Met taal kun je alle kanten uit, leerde ik al van mijn professor in de Algemene Taalwetenschap. Maar als God niet te vatten is in ons werkwoord *bestaan*, waar dan wel?

Misschien is het niet toevallig dat iemand met *vonken* in haar achternaam een mystiek dagboek schrijft. Over *heilige vonken* gaat het bij de 16de-eeuwse kabbalist Isaac Luria, die de joodse mystiek verrijkte met het idee dat bij het begin van de schepping het goddelijke licht in vaten werd gegoten, maar die konden het intense licht niet bevatten, zodat ze braken. Door die breuk vielen *vonken* van goddelijk licht in de wereld, verborgen in objecten, situaties, en zielen. Deze vonken zijn fragmenten van heiligheid, die wij als mens moeten oprakelen om de wereld te repareren, *tikkoen olam* heet dat, een mystiek proces. Dat kan door goede daden, gebeden, maar ook door de bewuste omgang met de wereld. Alledaagse bezigheden zoals aardappelen schillen, onkruid wieden, kijken naar de grote neusgaten van een koe kunnen verborgen goddelijke vonken bevatten.

Vanuit die achtergrond las ik het dagboek *Ik mis Je terwijl Je bij me bent*, dat de periode van 1990-2021 bestrijkt, waarin de auteur op drie plekken in Nederland dominee is geweest. Met hoofdstuktitels als 'Ontwaken', 'Onthechting', 'Liefde' en 'Leeg' gaat ze in tal van gebeurtenissen, gemoedsgesteldheden, hallucinerende beelden en visioenen als het ware een wenteltrap op naar een open ruimte waar niets meer is: niets dan het gemis aan God wel te verstaan, want Hij is er en Hij is er niet, Hij is leegte en volheid. Die paradox is kenmerkend voor veel mystici. De Heilige-Hij-zij-Gezegend wordt meestal in de tweede persoon aangesproken, met *Jij* en *Jou*, telkens met een hoofdletter geschreven – en er staan extatische, geëxalteerde woorden van dwingend en ook erotisch verlangen naar Zijn nabijheid. 'Ik zou willen dat Je Je gang kon gaan in mij.'

In het consumentenparadijs waarin wij Nederlanders leven, is het woord *mystiek* aan inflatie onderhevig. Concerten, een reis naar het verre eiland Bali of de aanschaf van een begerenswaardig kledingstuk: aan wie de buidel wil trekken wordt niet zelden een

‘mystieke ervaring’ beloofd. Wie dit boek leest, begrijpt al snel dat dit niet het soort mystiek is waar dominee Vonkeman het over heeft. Vanuit kwetsbaarheid zoekt ze naar de goddelijke geest in haar bestaan, die zich op allerlei manieren uit: in vreugde, peilloos verdriet en soms bijna gekmakende wanhoop. ‘Wat doe ik nog in dit vak? Maar dan bezoek ik een echtpaar dat zojuist een tweede kind moest begraven. Ik bid, we duiken in de diepte van het echte leven, waar taal echt waar is.’ Zeer gevoelig is de auteur voor de natuur, waar ze de inademing van God ervaart. Horen, zien en ruiken lopen dan door elkaar: de citroenplant heeft een geur met een hogere *toon* dan de salie. Zoals ook het volk Israël bij de openbaring op Sinai een vermenging van zintuigen ervoer, bedacht ik: staat in Exodus 20: 18 niet dat ‘ze stemmen *zagen*’? De beschrijving van natuurervaringen is soms wel grappig: ‘Mijn neus maakt overuren door de ontwakende kamperfoelie en het bloeiende gras.’

Leven als liturgie: alle hoogten en diepten worden meegenomen en getransformeerd tot een lofzang van die Ene liefde. Langzaam ontrolt zich het verkreukelde innerlijk. ‘Wel vreemd hoe ik eigenlijk leef en geloof,’ schrijft ze. ‘Wie verlangt er nu boven alles naar God? Wat hunkert en zingt er in mij?’ En er wellen kinderlijke vragen op: ‘Waarom zijn de tomaten toch zo rood?’ Doordenkertjes ook: ‘Er is niet zo duivels als schuldgevoel over een gave van God. De essentie van een openbaring is niet de inhoud, maar de werking. Berouw is niet hetzelfde als zelfverachting.’

Geen gemakkelijk proces, die mystieke weg, het lezen alleen al was voor mij af en toe ‘zeulen door de natte klei.’ Ik had dit boek beter verspreid over een paar jaar in brokjes kunnen lezen, want het is geen *page turner*, er staan nogal wat herhalingen in en de stijl van schrijven deed me denken aan het schilderen van Karel Appel. De titel van dit dagboek begint met *ik*: *Ik mis Je terwijl Je bij me bent*. Maar nou lees ik op p. 238 dat het perspectief van kijken en leven juist niet vanuit *mij* moet beginnen – waardoor me de alternatieve titel inviel: *Jou mis ik - terwijl Je bij me bent*.

Troost en bemoediging wordt niet alleen gevonden bij christelijke mystici als Johannes van het Kruis en Teresa van Avila, maar ook bij enkele bevriende mystieke mannen, zielenhoeders die gedijen op de kleigrond van de catholica. En laten we de trouwe echtgenoot niet vergeten, discreet met JJ aangeduid, met wie MV haar christelijke huwelijk leeft, *for better and worse*. Ook twee dochters treden af en toe op.

Je zou dit dagboek kunnen lezen als een manier om van dag tot dag je eigen weg te vinden, met een nieuwe blik naar de wereld te kijken, zodat het leven intenser en liefdevoller kan worden geleefd.

Dank voor uw aandacht.